

УДК 070.654

Т.С. Гиріна

ДИТЯЧЕ РАДІОМОВЛЕННЯ УКРАЇНИ ТА КРАЇН БЛИЖНЬОГО ЗАРУБІЖЖЯ: МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ І НАПРЯМИ РОЗВИТКУ НАУКОВОЇ ДУМКИ

У статті за результатами аналізу й осмислення праць провідних науковців України і країн ближнього зарубіжжя в галузі журналістики, педагогіки і психології запропоновано комплекс методів для ґрунтовного вивчення системи сучасного дитячого радіомовлення.

Ключові слова: дискурс-аналіз, експеримент, метод аналізу наукової літератури, метод типологічного аналізу, моделювання, моніторинг електронних даних, порівняльно-історичний метод.

I. Вступ

Постійне вдосконалення сучасної системи ЗМІ та переорієнтація аудиторії на сприймання каналів медіа через електронні ресурси, особливо молодшими слухачами, змушує дослідників шукати нові підходи до вивчення дитячих проектів. Як змінюються смаки й уподобання молодших слухачів щодо змісту та форми дитячих радіопередач, так трансформуються й методи дослідження дитячого радіомовлення, адже кожен науковець обирає саме той інструментарій, який, на його думку, допоможе найбільш повно розкрити суть досліджуваного явища.

Вивчення методологічного забезпечення наукових досліджень дитячого радіомовлення базується на результатах фундаментальних розробок М. Бенетті, М. Вілкерсона, Ж. Кайзера, К. Лаго, М. Леффельхольца, Е. Мачадо, Х. Мелло, Р. Нафзігера, Д. Уївера, які в реаліях функціонування журналістики різних країн розробили універсальну методологічну базу, що стала основою для забезпечення сучасних теоретичних, теоретико-емпіричних та емпіричних розробок у галузі електронних медіа. Цінними для дослідження дитячого радіомовлення є праці дослідника радіо Д. Конрада, який описав історичний та метод описового дослідження в дитячому радіомовленні, Г. Кляйнштойбера, який застосував метод порівняння під час зіставлення систем радіомовлення європейських країн. На методи взаємодії з дитиною під час проведення експерименту звертають увагу при розкритті особливостей професійної діяльності працівників радіостанцій автори підручника з радіожурналістики В. Ларош та А. Бухгольц. Методологічної основи вивчення дитячого радіомовлення різних країн торкалися у своїх працях К. Берг, Г. Буха, Е. Гуннар, Й. Дренбег, А. Клабо, Ф. Кнілі, П. Меер, А. Ранта, К. Хайнер, Х. Юрг та ін.

Однак особливості дослідження дитячого радіомовлення пострадянських країн, держав, система радіомовлення в яких десятки

років розвивалася як єдина система, набувають особливого значення.

II. Постановка завдання

Мета статті полягає у вивченні методологічної системи дослідження дитячого радіомовлення України та пострадянських країн, визначенні набору загальнонаукових і спеціальних методів, використання яких дасть можливість максимально повно, з різних боків дослідити реальний стан розвитку сучасного дитячого радіомовлення в Україні.

III. Результати

На особливу увагу заслуговують результати досліджень сфери дитячого радіомовлення, проведених українськими й російськими науковцями. Так, вивчаючи регіональне радіомовлення як засіб формування патріотизму старшого підлітка, С. Гайворонський у своїй дисертаційній роботі провів дослідно-експериментальну роботу на базі однієї з російських радіостанцій. Методологічну основу дослідження становили "загальнонаукові принципи загального зв'язку та розвитку, об'єктивності, системності, науковості; сучасні концепції соціальної педагогіки та професійно-педагогічної освіти; ідеї педагогічної інтеграції, гуманізації освіти й управління освітніми системами" [1, с. 6].

Дитячі радіопередачі як чинник соціального виховання школярів дослідник В. Умановський вивчав, використовуючи комплекс методів, серед яких анкетування, вивчення документів та результатів практичної діяльності, спостереження, інтерв'ю, опитування (усне й письмове), вивчення й узагальнення педагогічного досвіду. У результаті науковець довів, що ефективними дитячі радіо-програми можуть бути лише за умов відповідності змісту трансльованої радіо-програми віковим потребам, гуманістичній орієнтації, адекватності, соціальній мобільності дітей [12, с. 8, 103].

Для з'ясування специфіки спілкування та виховання в дитячо-юнацькому радіодискурсі К. Новіков використав методи фокус-групового дослідження, включеного спостереження, дискурс-аналізу, анкетування щодо інтересів слухачької аудиторії та моде-

лювання, що дало змогу виявити потенціал психологічного компонента сприйняття, який науковець навіть вводить у поняття дискурсу дитячого радіомовлення, крім того, “психологічний компонент радіомовлення для дітей і юнацтва визначає якість спілкування і сприйняття в дискурсі, є превалюючим і значущим при підготовці до ефіру радіопередач” [6, с. 6–7, 9].

Український дослідник радіомовлення О. Гоян, вивчаючи становлення, розвиток та перспективи комерційної радіожурналістики в Україні, застосував історично-порівняльний метод, методи моделювання, системного підходу та абстрагування. Науковець доходить висновку, що для дуальної системи українського радіомовлення, характерними особливостями є конкуренція та процеси роздержавлення [2, с. 7, 14], в результаті чого страждають найменш привабливі для рекламодавців дитячі радіопрограми.

Для вивчення впливу інформації, яку дитина отримує зі ЗМІ, зокрема з телебачення, І. Пенчук використала лонгітюдне експериментальне дослідження. У результаті аналізу інформаційно-емоційного та змістовно-тематичного потенціалу телебачення для дітей в Україні їй вдалося довести позитивний вплив освітніх програм на дитину віком 2–6 років, а також негативний вплив телевізійних серіалів на емоційний розвиток реципієнтів [8, с. 9]. У своїх попередніх наукових працях вона дійшла висновку, що розвиток медіа залежить і від кадрового складу, кваліфікації працівників, їхньої підготовки. Тому “ведучим телерадіоефіру необхідно врахувати, що молодшу аудиторію підкорює інтелектуал із швидким розумом, кмітливостю; людина спостережлива, небайдужа, пряма, щира, об’єктивна, смілива, з приємним, добре поставленим голосом, чіткою дикцією” [7, с. 15].

Проблема розвитку регіонального радіомовлення в Україні висвітлена в дисертаційній роботі О. Кошак, де використано комплекс наукових методів, зокрема: метод вивчення літератури, історико-логічний і порівняльний аналіз, спостереження (моніторинг), комплексно-аналітичний, конкретно-типологічний та описовий методи. За допомогою функціонально-структурного підходу вдалося вивчити регіональне радіомовлення як структуру із взаємопов’язаними елементами, кожен з яких виконує свої функції [4, с. 4–5].

Одним з елементів такої структури є звукове оформлення радіопрограм, зокрема розширені можливості виражальних засобів дитячих проєктів. Для дослідження виражальних засобів радіожурналістики Ю. Любченко скористалася можливостями фокус-групових опитувань і встановила, що в дитячому радіомовленні виражальні засоби найефективніше стимулюють розвиток пі-

знавальних процесів. Крім того, за результатами застосування рангової шкали вимірювання вона виявила домінуючий рівень впливу слова, музики й шумів на активізацію уваги слухачів [5, с. 3].

Зазначені наукові розвідки, у яких використано притаманні соціальним комунікаціям методи експерименту, контент-аналізу, моніторингу, опитування, моделювання, дали можливість зробити висновок про перспективність та актуальність дослідження, виконаного нами за допомогою обраної методологічної бази соціальних комунікацій.

Результати педагогічних досліджень Г. Коджаспірової та О. Коджаспірова ми розглядали під час вивчення особливостей розвитку, сприйняття та очікувань дитячої аудиторії в розрізі мас-медійної комунікації і виокремили методи природних, лабораторних, педагогічних, формувальних та інших досліджень [3, с. 184–189].

Огляд наукової методології дав можливість побачити методологічний базис, який використовують дослідники при вивченні дитячого радіомовлення, окреслити коло питань, які потребують наукового вирішення, сформулювати основні напрями роботи науковців. Природно, виникає потреба описати власне бачення процесу вивчення дитячого радіомовлення й, відповідно до цього виокремити комплекс методів, що необхідно використати в роботі. З метою проведення дослідження, що максимально повно відображає реальний стан розвитку сучасного дитячого радіомовлення та може визначити пріоритетні цілі, досягнення яких забезпечить поступ у розрізі дитячих радіопрограм, справедливим, на нашу думку, є використання загальнонаукових та спеціальних методів.

Серед них виокремлюємо метод аналізу наукової літератури, який доцільно використовувати у процесі аналізу документів. На думку В. Різуна й Т. Скотникової, “огляд літератури за темою роботи є важливим методом збору інформації для загальної розвідки теми” [9, с. 28], який не лише дасть змогу визначити ступінь теоретичного вивчення дитячого радіомовлення, а й допоможе усвідомити орієнтир для подальшої роботи у напрямі дослідження дитячого радіомовлення.

Метод моніторингу електронних даних допоможе у формуванні комплексу радіопрограм, зміст яких допоможе дослідити дискурс-аналіз як варіант дискурсивного підходу до вивчення дитячого контенту на радіо. Огляд зарубіжних дитячих радіостанцій при вивченні дитячого радіомовлення можна здійснити за допомогою інтернет-порталу для прослуховування радіостанцій з усього світу “TuneIn” (забезпечено доступ до 121 дитячої радіостанції), каталогу, теле- і радіоканалів “Deli Cast” (доступ до 35 радіостанцій), сайта родинного дозвілля

“Mega Star” (7 радіостанцій для дітей). Можливості програми “Radiocent” дають змогу прослуховувати всі доступні радіостанції та в режимі реального часу вести запис необхідних програм.

Дослідження дитячого радіомовлення передбачає використання методу типологічного аналізу, де за сукупністю ознак і властивостей, які притаманні дитячим радіограмам виділяємо такі ознаки (критерії) радіограм: хронометраж, час та форма виходу в ефір, використані жанри, виражальні засоби, роль та образ ведучого тощо. Відповідно до них доцільним є аналіз радіограм для молодших слухачів, які можна почути в ефірі українських радіостанцій. Розбіжності, що виявлені в процесі аналізу, вважаємо підґрунтям для розробки програм, що увійшли до концепції власної радіостанції.

Місце дитячих радіограм у системі соціальних інтересів дитини, причини недостатньої уваги молодших слухачів до спеціалізованого радіо-контенту визначаємо за допомогою складової природничо-наукового підходу – експерименту. Нами обрано метод опитування, яке проходило у формі письмового групового анкетування та в результаті якого було зібрано й оброблено кількісні дані, проведено їх якісний аналіз. За допомогою сутнісно-змістового аналізу вдалося аргументовано осмислити й ефективно інтерпретувати отримані результати. Це дало можливість говорити про зовнішню валідність експерименту, “яка гарантує можливість поширити отримані висновки на позаекспериментальні ситуації (на “реальне життя”)” [9, с. 90].

Підсумковою точкою вивчення структурно-функціонального та творчого дискурсу системи сучасного дитячого радіомовлення вважаємо створення моделі повноцінної дитячої радіостанції. Відтак, з метою проектування отриманих результатів на реальну площину поширення медіа-каналу розроблено модель дитячої радіостанції, в основі якої лежать узагальнені методом індукції статистичні дані. За визначенням професора В. Семенової, “через аналіз індивідуального можна досліджувати й ширші соціальні проблеми, що стосуються соціальних груп, рухів або навіть характеру функціонування соціальних інститутів у конкретній соціальній ситуації” [10, с. 16]. Зібрану під час заповнення респондентами анкет інформацію у формі неструктуралізованого, слабоформалізованого спостереження використано як неформальне підтвердження отриманих статистичних даних, а їхній загальний настрій у подальшій роботі є відправною точкою для розробки програм з метою зміни ставлення підлітків до дитячого радіомовлення.

На основі вивчення теоретичних знань з обраної теми та використання практичних даних, отриманих шляхом опитування, здій-

снено порівняльну характеристику результатів, що стала базою для створення інтернет-радіопроекту для підлітків. На етапі побудови концепції радіостанції для дітей 10–15 років використано метод моделювання, який передбачає системний підхід. Під процесом моделювання розуміємо “метод опосередкованого пізнання, вивчення об’єкта (оригіналу шляхом штучного створення й дослідження його аналога (моделі), що адекватно відображає оригінал, принаймні з певних сторін, які цікавлять дослідника” [11]. Нідерландські науковці зі сфери управління П. Берендс і Ж. Ромме відзначають, що “системне мислення нерідко включає в себе побудову моделей, які сприятимуть розумінню комунікаційного процесу як на рівні окремої людини, так і великої групи або соціуму” [13, с. 578].

Процес побудови моделі передбачає декілька етапів: постановку завдання, створення або вибір моделі, дослідження її функціональності, перенесення знань з моделі на оригінал [11]. Проведені процедури дають можливість:

- продемонструвати потенціал дитячої радіостанції, яка не доступна в українському радіопросторі;
- обґрунтувати вибір її концептуальних характеристик;
- скоротити терміни створення, витрати на роботу;
- полегшити процедуру мовлення засобом інтернет-комунікації;
- спростити розрахунки ефективності роботи.

IV. Висновки

Таким чином, проведення комплексного дослідження з використанням викладеної методологічної бази дасть можливість отримати наукові результати, цінність яких претендує на поширення у сфері практичної журналістики. Аналіз методологічного забезпечення діяльності аудіовізуальних ЗМІ на національному й міжнародному рівнях продемонстрував тяжіння дослідників до емпіричних розробок, які виражаються в експериментальних розвідках.

Такі роботи дають поштовх для поглиблення знань. Наукові дослідження радіомовлення в європейських країнах привели до зростання інтересу слухачів до радіоприймача в рази, в Україні ж цей процес перебуває на стадії розвитку й потребує подальших досліджень у сфері радіомовлення.

Список використаної літератури

1. Гайворонский С.В. Региональное радиовещание как средство формирования патриотизма старшего подростка : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / С.В. Гайворонский. – Ставрополь, 2005. – 170 с.
2. Гоян О.Я. Комерційна радіожурналістика в Україні: становлення, розвиток, перспектива : автореф. дис. ... д-ра фі-

- лол. наук : спец. 10.01.08 / О.Я. Гоян. – К., 2007. – 25 с.
3. Коджаспирова Г.М. Словарь по педагогике / Г.М. Коджаспирова, А.Ю. Коджаспиров. – Ростов/нД : МарТ, 2005. – 448 с.
 4. Кошак О.М. Регіональне радіомовлення України: проблематика розвитку : автореф. дис. ... канд. наук соц. ком. : спец. 27.00.01 / О.М. Кошак. – К., 2011. – 20 с.
 5. Любченко Ю.В. Виразальні засоби радіо-журналістики: прагматичний і когнітивний аспекти : автореф. дис. ... канд. наук соц. ком. : спец. 27.00.04 / Ю.В. Любченко. – Запоріжжя, 2012. – 20 с.
 6. Новиков К.Ю. Специфика общения и восприятия в детско-юношеском радиодискурсе : дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.01.10 / К.Ю. Новиков. – М., 2006. – 206 с.
 7. Пенчук І.Л. Регіональне телебачення і радіомовлення у контексті формування національної свідомості молоді : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.01.08 / І.Л. Пенчук. – К., 2003. – 20 с.
 8. Пенчук І.Л. Телебачення для дітей в Україні: інформаційно-емоційний і змістовно-тематичний потенціал : автореф. дис. ... д-ра соц. ком. : спец. 27.00.04 / І.Л. Пенчук. – Запоріжжя, 2012. – 36 с.
 9. Різун В.В. Методи наукових досліджень у журналістикознавстві : навч. посіб. / В.В. Різун, Т.В. Скотникова. – [2-ге вид., перероб. і доп.]. – К. : Преса України, 2008. – 144 с.
 10. Семенова В.В. Качественные методы: введение в гуманистическую социологию : учеб. пособ. для студ. вузов / В.В. Семенова ; Ин-т социологии РАН. – М. : Добросвет, 1998. – 289 с.
 11. Теоретичні методи наукового дослідження [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://studradaspy.ucoz.ua/Mat_navch_protst/teoretichni_metodu.doc.
 12. Умановский В.В. Детские радиопередачи как фактор социального воспитания школьников : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 / В.В. Умановский. – Кострома, 2001. – 136 с.
 13. Berends P. Simulation as a research tool in management / P. Berends, G. Romme // European Management Journal. – UK, 1999. – № 6. – P. 576–583.

Стаття надійшла до редакції 13.05.2014.

Гирин Т.С. Детское радиовещание Украины и стран ближнего зарубежья: методология исследования и направления развития научной мысли

В статье по результатам анализа и осмысления работ ведущих ученых Украины и стран ближнего зарубежья в области журналистики, педагогики и психологии предложен комплекс методов для всестороннего изучения системы современного детского радиовещания.

Ключевые слова: дискурс-анализ, эксперимент, метод анализа научной литературы, метод типологического анализа, моделирование, мониторинг электронных данных, сравнительно-исторический метод.

Girina T. Children's broadcasting in Ukraine and CIS countries: methodological framework and areas of research

Based on the analysis and interpretation of works by leading Ukrainian and CIS countries researchers in the field of journalism, pedagogy and psychology, the author offers a methodological framework that ensures a thorough study of the current system of children's broadcasting.

The author studies the researches based on experiment, content analysis, monitoring, questionnaire poll, modeling and offers her opinion on the prospects and relevance of children's broadcasting analysis that employs methodological framework of social communications. Considering the above, the researcher grounds her own understanding of children's broadcasting analysis process and outlines the framework of general and special scientific methods.

The framework includes the study of research literature, which provides benchmark for the future children's broadcasting analysis. Feedback data monitoring helps to build up a set of radio programs whose contents enable study of discourse analysis as a variant of discourse approach to the study of children's radio content. Among descriptive methods, the author highlights the use of comparative historical method and typological analysis methods. The place of children's radio programs in the system of a child's social interests is defined by experiment as a constituent of scientific approach, in particular by the group administered written questionnaire poll. Modeling as a method that involves systematic approach is defined as a decisive point in the study of structural and functional discourse as well as creative discourse in children's radio broadcasting system.

The analysis of methodological framework of national and international audiovisual media activity shows that researchers tend to use empirical research methods involving experimentation.

Key words: discourse analysis, experiment, research literature analysis, typological analysis, modeling, data monitoring, comparative historical method.